

Datum

2022-11-03

Vår referens

Agnes Löfgren

Utvecklingssamordnare

agnes.lofgren@malmo.se

Tjänsteskrivelse

**Remiss från Justitiedepartementet - Alla tiders föräldraskap - ett stärkt skydd för barns familjeliv SOU 2022:38
ASN-2022-13815****Sammanfattning**

Malmö stad har mottagit remiss avseende *Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv* (SOU 2022:38) från Justitiedepartementet. Arbetsmarknads- och socialnämnden har ombetts yttra sig.

Utredningens uppdrag har varit att se över föräldraskapens regler om föräldraskap och att föreslå förändringar av lagstiftningen för att skapa en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering som är anpassad till olika familjekonstellationer.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen har inga större invändningar mot utredningens förslag och anser att utredningen – utifrån direktiven – lämnat ändamålsenliga förslag som kommer att bidra till en ökad jämställdhet och stärka barnets rättigheter.

Förvaltningen önskar emellertid särskilt framföra önskemål om vidare och djupare analyser av hur förslagen om föräldrafullmakt och självständig talerätt i frågor om umgänge förhåller sig till annan lagstiftning och de tillämpningssvårigheter som kan uppstå.

Förslag till beslut

1. Arbetsmarknads- och socialnämnden godkänner yttrandet avseende *Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv* (SOU 2022:38).
2. Arbetsmarknads- och socialnämnden skickar yttrandet till kommunstyrelsen.

Beslutsunderlag

- Följebrev - Remiss från Justitiedepartementet - Alla tiders föräldraskap - ett stärkt skydd för barns familjeliv SOU 2022:38
- Remiss från Justitiedepartementet - Alla tiders föräldraskap - ett stärkt skydd för barns familjeliv SOU 2022:38
- Betänkande av utredningen - alla tiders föräldraskap ett starkt skydd för barns familjeliv SOU 2022:38 del 1 av 2
- Betänkande av utredningen - alla tiders föräldraskap ett starkt skydd för barns familjeliv SOU 2022:38 del 2 av 2
- Förslag till yttrande - Remiss från Justitiedepartementet - Alla tiders föräldraskap - ett stärkt

skydd för barns familjeliv SOU 2022:38

- G-Tjänsteskrivelse - Remiss från Justitiedepartementet - Alla tiders föräldraskap - ett stärkt skydd för barns familjeliv SOU 2022:38

Beslutsplanering

ASN presidieberedning 2022-11-02

Arbetsmarknads- och socialnämndens arbetsutskott 2022-11-10

Arbetsmarknads- och socialnämnden 2022-11-25

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Ärendet

Malmö stad har mottagit remiss avseende *Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv* (SOU 2022:38) från Justitiedepartementet. Arbetsmarknads- och socialnämnden har ombetts yttra sig.

Utredningens uppdrag har varit att se över föräldraskapens regler om föräldraskap och att föreslå förändringar av lagstiftningen för att skapa en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering som är anpassad till olika familjekonstellationer. Bland annat har fyra övergripande områden utretts:

1. **Förenklad lagstiftning:** hur föräldraskapens regler om föräldraskap kan utformas för att bli mer överskådliga, enhetliga, heltäckande, könsneutrala och inkluderande samt enklare att tillämpa,
2. **Hävning av föräldraskap:** om utrymmet att häva ett föräldraskap ska begränsas,
3. **Möjligheter till adoption:** om personer som inte längre är gifta eller sambor ska kunna adoptera gemensamt eller adoptera varandras barn,
4. **Föräldraansvar och socialt föräldraskap:** om förutsättningarna för ett barn att upprätthålla sin relation med en social förälder efter en separation eller en förälders dödsfall behöver förbättras, och om det i övrigt behöver vidtas åtgärder för att underlätta för familjer där fler än två vuxna tar föräldraansvar.

Översyn av föräldraskapens regler om föräldraskap

Sveriges familjerättsliga lagstiftning är, i ett internationellt perspektiv, modern. Den utgår alltså från normen att föräldrar är en kvinna och en man som får barn genom samlag. När ytterligare sätt att få barn och bli förälder har tillkommit har det reglerats särskilt och som undantag till den traditionella huvudregeln.

Lika situationer regleras därför i olika paragrafer beroende på vilken förälder det gäller. Regelverket har moderniserats genom en mängd tillägg och undantag i befintlig lagstiftning. Det gör regelverket omfattande och invecklat. Utredningen innehåller förslag som utredarna menar förenklar lagstiftningen, bland annat följande. Utredningen föreslår dels att de rättsliga begreppen ”mor”, ”far” och ”förälder enligt 1 kap. 9 § föräldraskapen” ersätts av begreppet ”förälder”, dels att bestämmelser som reglerar lika situationer förs samman i gemensamma paragrafer.

Det är inte reglerat i lag hur föräldraskapet etableras för en kvinna som har fött ett barn. Föräldraskapet följer i stället av oskriven praxis. Utredningen föreslår att det införs en ny, gemensam paragraf om att den som har fött ett barn är barnets förälder. För den som inte har fött barnet finns två rättsliga grunder för föräldraskap: föräldraskap som grundar sig på samtycke till en makes eller sambos assisterade befruktning samt föräldraskap för den som har bidragit med spermier till ett barns tillkomst. Utredningen föreslår att förhållandet mellan dessa klagörs.

Utredningen konstaterar att det finns fall då det är oklart eller svårt att bevisa vem som har fött ett barn, exempelvis när ett barn har invandrat till Sverige och det saknas tillräcklig dokumentation. Utredningen föreslår att en prövning av vem som har fött barnet ska kunna göras samt att föräldraskapet därefter bör följa per automatik. Förslaget innebär en lagstadgad skyldighet för socialtjänsten att försöka utreda vem som har fött ett barn när detta inte är känt samt verka för att en rättsgenetisk undersökning görs när behov föreligger.

Hävning av föräldraskap

Hävande av föräldraskap innebär att alla juridiska band mellan barn och förälder upphör. Det kan få långtgående konsekvenser för dels möjligheterna till socialt umgänge mellan barn och tidigare förälder, dels barnets rätt till underhåll och arv.

Utredningen föreslår att möjligheterna att häva föräldraskapet begränsas genom att en förälders rätt att väcka talan om hävande av ett presumerat föräldraskap tidsbegränsas till tre år.

Barn föreslås även framöver ha en obegränsad rätt att väcka talan. Vidare bör barnet som regel kunna föra sin egen talan, såvida barnet inte är under 15 år och är motpart i ett mål då ska dess talan alltid föras av en god man.

Utökade möjligheter till adoption

Enligt nuvarande regelverk är det bara makar och sambor som får adoptera gemensamt. Utredningen framhåller dock att det finns situationer där adoption kan vara det bästa för barnet, även när adoptionsföräldrarna inte längre lever tillsammans.

Utredningen förslår att tidigare makar och sambor bör kunna åstadkomma ett gemensamt föräldraskap genom styvbarnsadoption. Det innebär adoption av en tidigare makes eller sambos barn exempelvis efter en separation eller då den ena maken/sambon avlidit.

Utredningen föreslår även att makar och sambor som är eller har varit familjehemsföräldrar eller särskilt förordnade vårdnadshavare för ett barn ska kunna adoptera barnet gemensamt även efter en separation

Åtgärder för familjer där fler än två vuxna tar föräldraansvar

För många barn är det naturligt att andra än dess rättsliga föräldrar tar ett föräldraansvar, så kallade sociala föräldrar.

Ett barns band till en social förälder kan vara lika starkt som till en rättslig förälder. Trots det är den familjerättsliga lagstiftningen inte anpassad till icke-traditionella familjekonstellationer. Det kan medföra svårigheter för den sociala föräldern att ta föräldraansvar, till exempel följa med vid vårdbesök, delta i utvecklingssamtal i skolan osv. Det kan även påverka barnets rätt till umgänge

med en social förälder om det uppstår konflikter i samband med en separation eller en förälders dödsfall.

Utredningen föreslår följande åtgärder för att stärka dels barns rätt till sociala föräldrar, dels sociala föräldrars möjligheter att ta föräldraansvar:

1. **Informationsinsatser** för familjer med sociala föräldrar för att öka kunskapen om vilka möjligheter och regler som finns för att underlätta att ta föräldraansvar.

Myndigheten för familjerätt och föräldrastöd föreslås genomföra informationsinsatserna.

2. En **föräldrafullmakt** som ger sociala föräldrar större befogenheter att hantera frågor som rör barnet föreslås införas.

Fullmaktshavaren har genom fullmakten samma behörighet som vårdnadshavarna att agera som legal företrädare för barnet. Syftet med förslaget är att underlätta den praktiska omsorgen om barn för fr.a. ombildade familjer och stjärnfamiljer som idag upplever vissa svårigheter beträffande bl.a. tillgång till information från skola och sjukvård.

Förslaget innebär att barnets vårdnadshavare får lämna en föräldrafullmakt genom en anmälan till Skatteverket. Om barnet har fyllt 12 år ska barnet, som huvudregel, lämna sitt samtycke. Fullmakten föreslås att upphöra när barnet fyllt 18 år eller avregistreras från folkbokföringen.

Skatteverkets handläggning av en anmälan ska vara begränsad till bl.a. en kontroll av att barnet och föräldrafullmaktshavaren är folkbokförda i Sverige.

3. Barns rätt till umgänge med sociala föräldrar bör stärkas genom införandet av en självständig **talerätt i frågor om umgänge** för den som anses vara en särskild umgängespersion.

Utredarna menar att en självständig talerätt minskar risken för att konflikter mellan vuxna leder till att barnet förlorar kontakten med någon som barnet ser som sin förälder.

4. Kommunens skyldighet att erbjuda **samarbetssamtal** som syftar till att nå samförståndslösningar mellan barnets vårdnadshavare gällande umgängesfrågor föreslås utökas till att även inbegripa sociala föräldrar.

Förvaltningen vill i sitt yttrande nedan särskilt lyfta fram synpunkter avseende förslagen om föräldrafullmakt och talerätt i mål om umgänge.

Barnets bästa när vårdnaden bestäms efter en förälders eller en vårdnadshavares död

Om ett barn som står under vårdnad av båda sina föräldrar och den ena förälder dör tas det ofta för givet att den efterlevande föräldern får ensam vårdnad.

För ett barn som har bott med sin avlidne förälder och en social förälder, exempelvis den

avlidne föräldrarnas make/sambo, kan det dock vara bäst för barnet att bo kvar hos denne. Utredningen föreslår därför att möjligheterna att ta hänsyn till barnets bästa stärks när vårdnaden efter en förälders dödsfall bestäms.

Utredningen föreslår vidare att det bör ges möjlighet för den efterlevande föräldern att utöva vårdnaden tillsammans med en annan person om det bedöms vara det bästa för barnet. Det kan exempelvis vara den avlidne föräldrarnas make eller sambo eller annan lämplig närstående.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningens överväganden

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen anser att utredningen lämnat förslag som kommer att bidra till ökad jämställdhet och jämlikhet mellan olika familjekonstellationer samt till att stärka barnets rättigheter och perspektiv.

Förvaltningen vill dock lyfta fram följande synpunkter avseende förslagen om föräldrafullmakt och talerätt i mål om umgänge.

Föräldrafullmakt

Utredningen föreslår inrättandet av en särskild fullmaktsform som vårdnadshavare (gemensamt om de är två) ska ha möjlighet att lämna till högst två personer.

Enligt arbetsmarknads- och socialförvaltningens mening är förslaget ändamålsenligt i förhållande till det ovan beskrivna syftet. Förvaltningen ställer sig dock tveksam till utredningens förslag om att bestämmelserna om föräldrafullmakt ska regleras i en egen lag i stället för att inkluderas i föräldrabalken. Fördelarna överväger enligt förvaltningens mening inte nackdelarna och svårigheten att få en god överblick över tillämplig lagstiftning.

Utredningen har inte problematiserat de eventuella konsekvenserna förekomsten av en föräldrafullmakt kan ha i fråga om bedömningen av vårdnadshavarens möjligheter att återigen ansvara för den dagliga omsorgen om ett barn med hjälp av en föräldrafullmaktshavare i mål om vårdnadsöverflyttning och tvångsvård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Utredningen saknar vidare överväganden och resonemang om föräldrafullmaktens förhållande till annan lagstiftning, såsom 6 kap. 6 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) och kommuniseringskyldigheten enligt 25 § förvaltningslagen (2017:900).

Registreringen av föräldrafullmakter ska, enligt utredningens förslag, inte föregås av lämplighetsbedömningar utan enbart av en kontroll av några få otvetydiga kriterier.

Risken för missbruk av en föräldrafullmakt bedöms av utredningen som liten. Utredningen innehåller emellertid inga eller mycket få analyser av de situationer där en föräldrafullmakt kan komma att missbrukas. Utifrån socialnämndens uppdrag och de erfarenheter som följer härav är det förvaltningens uppfattning att utredningen har förminskat riskerna.

Ett sätt att avvärja risker för missbruk är att ge socialnämnden behörighet att återkalla en föräldrafullmakt. Utredningen hänvisar i stället till nämndens möjlighet att föra talan om vårdnad och ytterst till nämndens möjlighet eller skyldighet att ingripa med stöd av LVU.

Båda dessa förfaranden är att betrakta som mycket ingripande åtgärder som ska ha föregåtts av noggranna utredningar och proportionalitetsbedömningar, varför de bör tillgripas i undantagsfall. En behörighet för nämnden att återkalla en föräldrafullmakt hade, i avsaknad av förebyggande lämplighetskontroller, kunnat avhjälpa de menliga situationer som ett missbruk av en föräldrafullmakt skulle kunna orsaka.

Slutligen kan det även ifrågasättas varför det endast uppställs som krav att föräldrafullmaktshavaren och barnet i fråga är folkbokförda i landet när fullmakten anmäls och inte också att vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna är det.

Förvaltningen ställer sig kritiskt till utredningens förslag att en föräldrafullmakt ska kunna upphöra på anmälan av ett barn som fyllt 12 år. Även om barn har rätt att komma till tals och deras inställning ska tillmätas betydelse anser nämnden att risken för att barn tvingas bära ett alltför stort ansvar överväger de fördelar som finns med den förslagna åldersgränsen.

Talerätt i mål om umgänge

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen har ingen invändning mot utredningens förslag att införa en möjlighet för sociala föräldrar att självständigt väcka talan om umgänge.

Förslaget tycks emellertid utgå ifrån en konventionell umgänkestvist och har inte berört hur denna talerätt skulle kunna aktualiseras eller göras gällande i ett mål om vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken (jfr NJA 1993 s. 666 NJA 2014 s. 307). En allvarigare omständighet är dock att utredningen helt tycks ha förbisett en bedömning av huruvida den självständiga talerätten och därmed också en genom dom eller avtal fastställd umgängets rätt kan bli föremål för beslut om umgängets begränsning enligt 14 § andra stycket 1 LVU, som för närvarande endast är tillämplig på vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängets rätt.

Ekonomiska konsekvenser

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen delar inte utredningens bedömning att förslagen kommer att innebära försumbara kostnadsökningar för landets socialnämnder.

Enbart förslaget om ett utökat ansvar att hålla informations- och samarbetsamtal med s.k. sociala föräldrar kommer med stor sannolikhet att innebära en ökad arbetsinsats och därmed också kostnader.

Mot bakgrund av vad som framförts föreslår förvaltningen att nämnden godkänner yttrandet avseende *Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv* (SOU 2022:38) och skickar yttrandet till kommunstyrelsen.

Ansvariga

Daniel Mattsson Utvecklingssamordnare

Britt-Marie Pettersson Förvaltningschef